

Hvor er vi lykkelige?

OLE ROBERT SUNDE

1

Hvorfor spørger du, spørger jeg mig selv og finder ingen svar, som om der skulle være et svar, der er måske et svar, eller snarere flere, men jeg finder det ikke og ved ikke om jeg ønsker at finde det, om jeg skulle tro at jeg havde fundet det, det som jeg ikke ønsker at finde, altså videre, hvem siger det, én du kender, videre i hvilken forstand, det ved du, jeg ved det ikke, det gør du da, spørgsmålet om det lykkelige står, må vi tro, pludselig vi, her er der mange, i forhold til det at spørge om det, men hvad har nu det at gøre med – lidt videre – som om det bliver at flytte på sig og at flytte på sig sker jo ikke selv om det bliver sagt – lidt videre – hør nu her, jeg hører, eftersom det som ligger bag sådan et stort og rystende spørgsmål, rystende, netop, giver fremdrift til det som kommer efter, efter dette kommer der ingenting, nu må det holde op, du ved at du må holde op og du ved også at de to ting hænger sammen, som perler på en snor, svar mig hellere, hvad kan jeg sige, du kan jo prøve, og er du enig, om hvad da, herregud, om det hænger sammen, måske ikke helt, jovist, u-helt, nu må du ikke glemme at jeg ikke er så dyb som dig, det er i det område jeg befinder mig, det vil jeg ikke nægte, men lad gå, nu er det dig som siger gå, hvorhen, det du vil sige, det er det jeg mener, det som kan ligge bag dette spørgsmål og med et spørgsmål af dette format, et ønske om at fundere over det som spørgsmålet peger på, lad mig tænke, og du må huske jeg tænker langsomt, meget langsomt, nærmest som en sinke, og måske det ikke engang kan kaldes for tanker, nej det er ikke tanker, nu må du holde op med at kokettere, hvorfor sådan et spørgsmål, jeg ved det ikke, men tænk efter, jeg kan ikke tænke, flere udflugter, spørg hellere filosoferne, jeg er bare håndværker, det er alt, det er ikke

så lidt du smigrer mig for at få mig på glatis, men du tager fejl, jeg ved det ikke, en eller anden bog, hvad ved jeg, en sætning som jeg ikke har formået at glemme og som har sat sig fast, eller er blevet sidende fast ved at den finder genklang i mig og ikke bare i mig, men i alle, som afsatte mærker fra kulturhistorien, dens greb af fordomme, ja præcis, og det vil være der, selv om vi ikke læser bøger, ser film, eller går i teatret, så lokker det os, nærmest som et løfte om honning, men som bare er luft, i de forklædninger som gør at vi aldrig helt ved hvad det er, hvor det kommer fra og hvordan det lykkelige ser ud, men som afholder os fra at jage det, for hele vores historie har fortalt os at det eksisterer, ved at holde udkig efter det, eller ved at vi prøver at mærke det, og selv om de sikreste beviser blev forelagt os, selv om vi aldrig vil komme derhen, hvor vi kan sige – det er nu jeg er lykkelig, så ville vi fortsat tro på det.

Det er nu jeg er lykkelig, tænker jeg og vender mig for at finde en ordbog, hvorfor netop nu, du og dine spørgsmål, hvad ved jeg, fordi jeg glæder mig til at se efter og fordi jeg er der hvor jeg kan, eller tror at jeg kan, være eftertænksom, og om ikke eftertænksom, så i udkanten af dette fragment af anelser, minder, sætningsbrokker og det som tilfældigvis er foran mit blik og det som jeg ikke ved hvad er, men som vi har givet mange begreber, og som gør at vi kan finde ud af lidt mere end det som der allerede er fundet ud af, gennem det som er opfundet, men hvorfor i udkanten og ikke midt i disse grublerier, fordi det kommer i en jævn udsivning, eller lækage, hvor noget bliver synligt, f.eks. på et ark, mens resten sidder tilbage oppe i hovedet, sammen med det som giver en dunkel følelse af at være bag ved

dette, som en kritisk tanke, ser de tanker som opdannes til det som skal blive en sætning, og med hånden om penneskafte, så øges dette præg af at komme efter, eller af at ligge bagved, som om der dannes mange sidste overblikke, som også er tvedelte, ved at se fra hovedet og på det som synliggøres på arket, måske mere end tvedelte, mere som polygonale syn, eller syn med mange valører, som syn, som fornemmelse og synsagtige tanker, blindt og seende på en gang, men der er stadig noget der er bagved, eller bagefter, dvs. oppe i munden som repeterer de sidste ord og jeg tænker, eller tror at jeg tænker, at jeg kan lide at være bagefter og ved at kunne lide det, lide det usagte, så kommer også noget andet, den snigende skepsis som eskalerer når jeg er for glad for mig selv, som om det at kunne være lykkelig giver de dårligste blikke og jeg sænker farten, som ikke er hurtig, men jævn og ikke fuld af afbrydelser, eftersom den også er smittet af at jeg er for glad for mig selv og jeg stopper op og slipper det jeg har i hænderne for at vende mig og slå op i ordbogen og efter et øjeblik finder jeg begrebet lykke: „Den egentlig betydning er vistnok slumpetræf, heldigt træf, som i engelsk (sml. mnt. sik lucken. hænde sig)“, som om der ikke kan gives nogen som helst garanti, uanset vore forsøg og dyrebare løfter, som bliver krævet og som vi giver, i en slags neurotiske procedurer, eller overtroiske, enten vi køber møbler, tøj, bøger, eller vi indgår i et forhold, et ægteskab, eller et venskab, så hjælper det ikke og det vi ikke vil tro på indløses i dette forfærdelige at det er tilfældet som styrer lykken, til og med der hvor vi forventer, af erfaring, at det vil indtræde og med tiden, som heller ikke er nogen hjælp, øger melankolien til en håndfast tvivl af sikkerhed: Vi elsker ikke mere det som vi troede vi elskede, og skulle komme til at elske – bogen, møblerne, ægtefællen – som om vi har glemt, eller overset, det heldige sammentræf, det lykkelige tilfælde, som førte til at vi lærte hinanden at kende og at de områder som vanerne blev ophav til, deres rolige prosa, er et koncentreret sammentræf og et uensartet spil af lige uligheder og at det vi elsker netop er deres rutine og rutinens fordrejning: Det er som at komme ind i forskellige koncentrationer, de som bare opstår i det

særlige område, hvor vi er så trygge ved os selv og dem vi har rundt om os, at vi glemmer det glemmer at vi elsker vanerne.

Nej, det er nu jeg er ulykkelig, men du har netop bedyret din lykke, hvordan kan du være så sikker på at det var mig og at det jeg sagde var det rigtige, du må ikke tro på alt hvad du hører, men denne gang er det mig og jeg troede jeg var lykkelig og at jeg var koncentreret og når ret skal være ret – jeg stirrer idiotisk på ingenting, for jeg ved ikke hvor det lykkelige er, eller var, eller kommer til at være, om det enten bliver i forbindelse med en kommende hændelse, eller med det som har været og som er et minde, som mere er et glemt minde, fremstår som noget enestående, selv om vi kender dets falske glans, så lader vi det skinne falsk, al den stund det aldrig bliver som det var, men i vores falske minde er der noget som er i konjunktiv, eftersom det er denne eventyrlige luft vi ikke vil slippe, og sådan som den er, er det lykkelige bestandig et andet sted, og hvis det skulle være sådan, noget som jeg ikke tror på, i det hele taget, at det skulle indtræffe netop nu, så vil det være som om det kom med en reduceret styrke, derfor må vi spørge os selv hvorfor det altid er på så lang afstand, som måske ville være lige så illusorisk som at det ville komme, og at det da kom med sin sædvanlige styrke, hvad det nu er, men pga. en forlegenhed ville det blive skubbet væk, nærmest for at markere at det skulle være kommet til os da vi var børn, eller når vi bliver gamle børn, som om det lykkelige er infantilt og det melankolske den voksnes tilstand, medbragt som en konstant ambivalens: Det som har udslettet, så at sige, det grusomme ved at gå i seng og bortjaget den store glæde ved at vågne – siden det nu mere end noget andet er der vi har placeret det lykkelige, selv om vi har besluttet at vente på det, eller ventet med en egen kraftesløs tøven og så længe at når det indtræffer, er det så fremmed at vi afviser det, men det kommer ikke, eller kommer uden vi ved det, nej, pludselig genkender vi det og griber efter det, men med den forskel som erfaringen har givet os – efter alder, køn og klasse, ved at give os det strålende

blændværk som lykken også er, for jeg tvivler ikke på, at det er det vi er, så dybt ulykkelige?

2

Nej, det er nu jeg er lykkelig, selv med alle de grader af nuancer som danner dette store punkt, eller stigen, ville måske nogen have hævdet, for sådan som der eksisterer en smertetærskel, så eksisterer der også en lykketærskel og da jeg ville kunne påstå at jeg er lykkelig, ville en anden på det bestemteste sige noget andet, ikke det modsatte, jo måske også det, men oftest det som er imellem, disse kontraster – det lykkelige og det ulykkelige – som kan være et neutralt sted, for dem som har en høj lykketærskel, om du har en lav tærskel, ved jeg ikke, men sådan lyder det, og ikke bare det, du får det til at fremstå som noget moralsk, det er ikke meningen, måske det er modsat, men hør nu, hvor var vi, ved det neutrale sted, akkurat, og som jeg ikke tror er melankolsk, det er heller ikke ambivalent, det er ingenting og samtidig så tungt af at være noget, nej ikke heller tungt men så kom da med det, det er ikke så let, det er som jeg allerede har nævnt, noget midt imellem og følgelig er det prunkløst, der har du det, det er sådan det er, men hvilken slags prunkløshed, og kan det granskes, denne ikkelykkelige bramfrihed, som er lige så fjernt fra det lykkelige som fra det ulykkelige, vi kan prøve, for det bliver jo sagt, når der spørges, hvordan går det, så svares der, jeg har det godt – og denne planhed, slebetheden, jævnheden er måske ikke andet end de bearbejdede vaner, dvs. de som ikke forstyrres og som har deres egen smidighed, eller nærmere en doven entusiasme, hvorfor ikke en sovende entusiasme, som kan være en nedtonet lykke, og som vi har kommenteret – et koncentreret slumpetræf med sine anstrøg og detaljer og dermed som selve lykketærsklens skala, bare med den forskel, ikke i fornemmelsen, men i brugen af begreber og der er jeg ikke i forlegenhed, det ved man, ved at undgå de store ord, men ikke oplevelsen?

Du har ret, det er prunkløst og det bramfri er ikke et særligt heldigt tilfælde, det er den fordækte lov som giver os det falske budskab om at vi bare er lyk-

kelige for alle de dage vi bruger på jobbet, og at det er den voldsomste straf at blive hjemme, det er den første ansats til et grublende studie, som bortjager den mindste antydning af kedsomhed, tager form i det øjeblik vi spørger os selv – er du lykkelig? For vi kender svaret, vi er forgiftet af det, sådan som vi er forgiftet af konventionerne som påbyder os at svare at vi bare er lykkelige da det forventes af os at vi svarer, og mener det oprigtigt, ved oprigtigt at føle det og fordi det forventes af os så gør vi det ved at svare at vi er lykkelige fordi vi skal være lykkelige, eftersom vi siger – jeg er glad for jeg har et job, selv om det er rutinepræget – på jobbet eller hjemme, begge dele, så du har det godt, det er fint, almindeligt og fint, og svaret på det der blev spurgt om ville selvfølgelig have været bekræftende, men det har du allerede bevist, ikke akkurat bevist, men udtalt, jo vist, hævdet, men dette vil da være som at sove, du mener lovlydigheden som en søvn: „Åh dø, åh sove. Sove, og måske drømme? Ja, se der er låsen“, men oplåst, om det da er muligt, hvad ville da være sket og er det ikke det Hamlet spørger om: „Den tanke standser os – og det er den som gør elendighedens liv så langt“, bare flere kontrakter, flere overenskomster og ikke „tidens hug og hån, tyrannens overgreb“, al den stund kritikken er indskrevet i forgiftningen og ikke fordi det er en større forsoning vis-à-vis et humanistisk ideal, vi slipper aldrig og selv om vi skulle hævde vor lykke på de mest bizarre steder, ville vi ikke mene noget andet end at vi er lykkelige, når vi bliver fortalt at vi er lykkelige, nogen anden lykke findes ikke, selv „når vi har kastet disse støvets lænker?“

Dette er at gå over alle støvleskafter, i så fald når dine til anklerne, som om det lykkelige er en forskrift vi løber efter for at indhente, og vi bare indhenter en række af støvede konventioner, som om det er paragrafferne vi omfavner og ikke vore børn og vore ægtefæller, det er for drøjt, det er hårresende og mere eller mindre sårende, som om nogen skal fortælle mig hvornår jeg er lykkelig, men det er ikke bare det lykkelige som er underlagt den slags forordninger, endogså det apparatur som vi tager i brug for at udsige det lykkelige med, er det, og hvad

er da det, sproget, grammatikken og følgelig tanker, og med tankerne vore fornemmelser, ja alt, herregud du får det til at lyde som om vi bliver frataget enhver umiddelbarhed, som om også den er blevet nedskrevet af historien og dermed påduttet os, som om vi ikke er noget, eller at vi kunne have været hvem som helst, du overdriver begge veje og desuden synes jeg du begynder at gentage dig selv lidt for meget, det gør jeg vel, du verden, også selv-kritik, men på hvis befaling, sig det, du kender svaret, ikke helt og ikke i det hele taget, for mange nuancer, og for at være ærlig, noget slipper udenom, bare lidt og ikke for meget, måske ikke personerne, men det de gør, eller har gjort, nævn mig nogle navne, der er så mange navne, men glem nu dette og giv dig tid til at tænke over at det lykkelige og ulykkelige må stå i modsætning til hinanden, i din detalje-styrede verden må de gøre det, jeg indrømmer jeg overdriver, som sædvanlig, helt rigtig, og nu mener du det bogstavelig, hvis jeg ikke er lykkelig, så er jeg ulykkelig, en type af enten eller, som hos den store danske ironiker, gerne det ja, men snarere i vore stakkels elendige platheder, men dette har vi nævnt før, at der er et felt imellem, selv om det i sproget ikke er så emphatisk, som også afholder os fra at sige at i dag er jeg mindre lykkelig end jeg var i går, og igen iagttager de mere neutrale ord, går det bedre i dag, i dag går det lidt bedre, og i denne modificering kan der ligge det, at vi er lidt mere lykkelige, og da lidt mindre ulykkelige, men jeg ved hvor du vil hen, og orker ikke at følge dig, kan du sige mig hvorfor, det er bare ubehageligt, pga. mine svage funderinger, ikke bare det, nej mindst det, måske fordi jeg er så forfærdelig ulykkelig, og at det plager mig at du maser på med dette med at være lykkelig eller ulykkelig, så du er ulykkelig, jeg havde min anelse, nej, ikke du, du er det mindst opmærksomme menneske jeg kender til, du finder det bare i bøgerne, nu er du uretfærdig, spørg nogle andre og de vil sige det samme, men så kan du vel svare mig, du bedre end nogen anden, men jeg vil ikke, du er så ufølsom, om det lykkelige står i absolut modsætning til det ulykkelige, det du vil vide er om jeg er ulykkelig fordi det forventes at jeg skal være det, i

forhold til hvad, det vil jeg ikke sige, jeg er bare ulykkelig, det er alt.

Men hvor er vi mest lykkelige, hvis det skulle indtræffe at vi blev truffet – og det taktile, det auditive og det visuelle ville være involveret, for hvis ikke dette bliver inkluderet, ville der mangle noget, men hvad med den tid det ville tage, for at være i en sådan paradisisk tilstand, ville den have nogen betydning, eller ville den opleves som et ingenting, som ville afsluttes med en voldsom skuffelse, eller må den medregnes, som en slags sjette sans, efter lugten og smagen, og de andre tre som jeg har nævnt, og måske én til, for at mærke tiden på ydersiden af det mest lykkelige, og om det skulle have været alt dette, hvor er vi da, eller hvor kunne vi have været, som jeg ikke ville have tøvet med at kalde mildt ekstatiske, men stærkt lyksaligt, der ser du, du er allerede begyndt at gøre det individuelt, det er det det er, store forskelle og små forskelle, for tænk dig hvor jeg ville have været, et helt andet sted end dig, du med næsen i en bog og jeg i min elskedes arme og en anden over tallerkener med varme og kolde retter og en fjerde med favnen fuld af penge, den femte under en flot bil, den sjette foran fjernsynet og den syvende som ville stirre dybt ned i en flaske, men det lykkes ikke disse forskellige lyksaligheder at fænge, hver for sig, alle dine postulerede sanser, selv om vi i disse øjeblikke ville kunne sige at vi til det fuldkomne mærker dem.

3

Jeg er så ulykkelig at jeg ikke orker at svare på dine pinlige spørgsmål, svar hellere selv, eller søg hos dem der som du så ofte prøver at finde svar, selv om du aldrig finder noget, for du finder for mange, bare hold mig udenfor, og jeg kunne have husket, måske fejlagtig, hvad Epikur ville have svaret på spørgsmålet: Hvor er vi lykkelige – i lysten, eftersom vi lige fra fødslen gør hvad vi kan for at undgå smerte, og „uafhængig af al refleksion“ opfatter vi umiddelbart hvad der er det lykkelige: „Der er ikke behov for tænkning og argumenter for at vise at lyst bør søges og smerte undgås: vi opfatter det uden videre, akkurat som at ilden er varm, sneen hvid og hon-

ningen sød...“, og Sokrates som i dialogen Faidon lovpriser den rene sjæl frataget de forstyrrelser som kroppen giver den, eftersom den da, ved kroppens død, kan komme derhen hvor den kan fordybe sig i filosofiske spekulationer, al den stund det er der det udødelige, det guddommelige og det vise opholder sig, „og når den kommer derhen, vil den vel være lykkelig, frigjort fra vildfarelser og uforstand og frygt og utæmmede lyster og andre menneskelige onder...“, mens Aristoteles i *Den nikomachiske etik* afprøver, argumenterende, en række forslag for at finde ud af hvad det gode liv er, men hvor er dine egne svar, så du er kommet dig, ved godt helbred, det var da hurtigt, jeg blev måske lidt spids af at høre på dine, dvs, andres bortforklaringer, men *Den nikomachiske etik*, det var nu dine svar jeg ville høre, jeg har ingen, det har alle, eller rettere, jeg ved det ikke, selv om jeg har en svaghed for forventninger, og det som bliver bevaret i mindet og selvfølgelig for indfrielsen af forventningerne, men det er jo alt, der er mere, jeg tænker også på dens tid, hvad da, der hvor forventningerne indfries og hvor længe disse øjeblikke kan blive bevaret og til sin tid danne svage mindelser om fortiden, tænk bare på det pynkede juletræ,* med et utal af hemmelighedsfulde gaver og den forventning som børnene har, med en nærmest forbløffende styrke, og som påvirker os, blandet op med minderne fra den gang vi selv fik gaver, men da vi nu har mistet det privilegium, så har vi også mistet forventningerne, nej, det ved du da, der er også noget andet som neddæmper den voksne forventning, der er en række af spørgsmål, særlige omstændigheder, men glem nu det, for den er der, forskruet og underlig, men i alle disse akter som danner sådanne mærkelige øjeblikke, eftersom der er mange af dem, dannes der korte minder og et vekselspil opstår i disse elastiske øjeblikke af forventning, indfrielse og minder – alt det som et hyggeligt selskab afstedkommer, selv om vi kommer til at erindre, nærmest hermeneutisk, som det så ofte sker efter et glædesfuldt øjeblik, dets hurtighed, som også har sine momenter af langsomhed. Du er et sentimentalt fjols, men det ved alle, og det som alle også ved, er at det er i forventningen om penge og det at have penge, mange penge, at det lykkelige er

at finde og du finder det ved at købe så meget af det at det slår til til flere liv, og den tyske filosof Ernst Bloch fatter det til bunds, men så er han også virkelig som en dykker: „Alt kan man få for penge, siges der. Bare ikke lykken; men det er omvendt: netop den, børn begynder tidligt med den.“ Du overrasker mig, og med en sådan slet skjult vulgaritet at jeg ikke vil kommentere det, og jeg må sige, hvilken side af dig er det du viser og jeg som troede jeg kendte dig, måske der er en anden, hvem skulle det da være, tænk om der er fuldt af sådanne her, ikke en, men flere som bryder ind i samtalen, måske det er nogen jeg ikke kender, eller ved af men uden at kende, men det var ikke det jeg skulle tænke på, for jeg kom i tanke om alle de udtalte påstande om Prousts ulykkelighed og hans store søgen efter lykke, af den grund at det er så markeret i hans overvældende værk, som om han ved at skrive det, siges der, ved at have ofret venner og selskablighed, ville række ud mod det lykkelige og gjorde det måske aldrig, for alle hans bestræbelser, de frivillige som de ufrivillige, er fortiden for altid tabt, om han da ikke var lykkelig, på trods af hans sygdom og nervøse lidelser, når han i de sene nattetimer mer blev offer for den ufrivillige opfindsomhed end de ufrivillige minder, eftersom han havde dette radikale talent, og at han vidste, måske mere end nogen anden, at det han skrev ikke var blevet skrevet før, og eftersom han havde denne evne, havde han også evnen til at sætte sig i den position som gør at vi ikke formår at adskille ham fra værket, som om hans hensigt kunne have været et andet end at øge opmærksomheden og således forlænge resterne af hans dennesidige liv, men hvad kunne det have været, det som for ham var det allerlykkeligste, jeg ved det ikke, det er der ingen der ved, et eller andet med den store sammenkobling mellem ophavsmanden og værket, men gæt engang, det er ikke op til mig at gætte, hvem er det så op til, der er vel ikke andre, altså signaturen og værket, sammenført lyksalighed, måske, som et usædvanligt ægteskab, det som kalder på nogen, på tværs af naturen så at sige, der sagde du det, helt på tværs, men ikke helt, for dette er også natur, men du sagde det, hvad da, det om ægteskabet, det er der det er, som hvad, det vi næsten ikke har nævnt, du

mener kærligheden, helt rigtig, der er det vel vi finder det lykkelige, og da mener jeg ikke forelskelsen, den er for ustabil og for selvoptaget, ja jeg vil kalde den neurotisk, men det er ikke kærligheden, og den bedste af dem, er der så mange, utallige som gaver, du verden, er den som bringer et element af uro med sig, der går du en anden vej end Montaigne, hvem er det, en du burde kende, for han skriver: „Alle filosoffer af alle skoler er enige om at det højeste gode er ro i sjæl og krop“, måske han og dem han refererer til havde for megen uro, det er den milde uro jeg snakker om og den kan ikke råbes frem, eller hviskes, den kommer fra et ukendt sted, og forøger det som er mellem dem som rammes af den, dvs. det virker som om den kommer fra dem begge og gør det ikke, men et sted må den komme fra, det ved jeg også, men ikke hvor, der er en slags mystik i det du siger og jeg tager måske ikke fejl når jeg hævder at dette er noget du selv har oplevet, du tager ikke fejl, og var det derfor du, for ikke så længe siden, var så ulykkelig, det var ikke mig, men det kunne have være mig, hvis det havde været gældende for mig at denne uro var stilnet af, for nogen gange bliver den så tavs at jeg virkelig bliver angst, men den kommer tilbage, bank under bordet, ja lad os gøre det, vi gør det for det lykkelige, selv om jeg ikke helt ved hvor det er at finde, men ham som du ikke vidste hvem var, han har også skrevet om det, hvad var det nu han hed – Montaigne, der var det, men så lad mig da høre: „Det fortælles om indbyggerne i Brasilien at de kun dør af alderdom. Det forklares under henvisning til klarheden og roen i deres luft, men jeg vil hellere forklare det med klarheden og roen i deres sjæl. De er befriet for alle stærke og ubehagelige lidelser, tanker og gøremål: de tilbringer hele deres liv i beundringsværdig enkelthed og kundskabsløshed, uden litteratur, uden love, uden konger, uden nogen som helst religion“, hvad siger du til det, hvad skal man sige, det er jo overvældende og lidt komisk, men taget i betragtning at det blev skrevet i slutningen af 1500-tallet, og af en aristokrat og tidligere borgmester, for ikke at sige en forfatter som mere end nogen anden ville finde det lykkelige i netop litteraturen, så han fandt vel noget andet, det tror jeg også, men ikke bare

som en kontrast til det at skrive, hvad det nu end er vi leder efter, måske som en sorg, eller for at ombytte den, fra dengang vi blev jaget ud af paradiset, som om det er denne sorg der har skabt historien, videnskaben og kunsten, og selv om Adam og Eva var frataget barndommen, ved at de blev født som voksne, manglede heller ikke de den lille filur som spørger fra et sted inden i os: Er du lykkelig?

* Naturligvis tænker jeg på Walter Benjamin og Adornos karakteristik af ham: „Alt hvad Benjamin sagde og skrev, lød, som om tanken, i stedet for at afvise eventyret – og børnebøgernes forjættelse med formastelig modenhed, tog dem så bogstavligt, at den reale opfyldelse også blev overskuelig for erkendelsen. I hans filosofiske topografi er forsagelsen i bund og grund udelukket. Den, der henvendte sig til ham, følte sig som et barn, der skimter juletræslysene gennem sprækkerne i den lukkede dør. (...) Men ligesom lykkekravet hos Proust får sin dybde fra den desillusionerede romans trykkende tyngde, der kulminerer dødeligt i *A la recherche du temps perdu*, så bliver troska-ben over for den afviste lykke hos Benjamin købt med en sorg, som filosofiens historie i øvrigt bærer ligeså lidt vidensbyrd om som den skyfri dags utopi. (...) At der er uendeligt meget håb, blot ikke for os, kunne stå som motto for hans metafysik.“ (R.E. Reinton: *På sporet af Marcel Proust*.)

På dansk ved Hans Otto Jørgensen